

Esej

DA LI JE FEMINIZAM KAO POKRET POSTIGAO SVOJE CILJEVE?

Zlata Veronika Bošnjak¹

Ujedinjeni koledž svijeta u Mostaru, IB program Međunarodne mature
zlatabosnjak1@gmail.com

Feminizam je, u svojim povijesnim začetcima, artikuliran kao ženski otpor androcentričnim silama, čiji je krajnji cilj bio ravnopravnost spolova u različitim slojevima ljudskog postojanja i djelatnosti. Tako su žene, oblikujući svoj višestoljetni opirući se patrijarhalnoj čizmi, zahtijevale politička i radna prava, želeći se na javnoj i društvenoj skali izjednačiti s muškarcima. Politički je podij, sve od antičke agore do suvremene govornice, bio domena muškarca: ovladavanje se misaonim pojmovima smatralo isključivom muškom praksom, dok je žena često stajala izvan toga ocrtanog djelokruga. Ženska je djelatnost bila ograničena mitskom i religijskom normom, koja ženski subjekt projecira u ulogu čuvarice ognjišta - staložene Hestije, čiji se snovi i ambicije ne protežu dalje od kućnoga praga. Umnožavanje valova feminističkog otpora kroz reforme reproduktivnih i edukacijskih prava bio je usrdan pokušaj upućivanja na društvena pitanja, među kojima su mnoga ostala preopterećena ideološkom maglom. Danas se ženama, koje su navodno pod pokroviteljstvom niza nedvojbenih povijesno ostvarenih prava, i dalje nanosi šteta kroz "rupe u zakonu", koje bivaju instrumentom pritiska iz kojeg se žene stoljećima nastoje izvući. Jedno od takvih suptilnih, ali svejednako nagrizaćućih oblika nasilja

jest ono simboličko - kroz fiktivno predstavljanje ženstvenosti i dominantni društveni diskurs naziremo pritajene antagonizme prema principu ženskosti. Argumentima koji se tiču suvremenoga ženskog stanja pokušat ću potkrijepiti tezu da je feminizam još uvelike borba u trajanju kojoj se ne nazire završetak.

Pitanje ženskoga izbora jedno je od zamršenijih u raspravama o dometima feminističkih reformi. Reprodaktivna prava, kao tekovine drugog vala feminizma, obećala su ženama pravo na slobodan izbor partnera, seksualno obrazovanje te na zaštitu reproduktivnog zdravlja, koje uključuje pravo na pobačaj. To isto obećanje, međutim, svakodnevno se razvodnjava u diskursu religijskih i konzervativnih vođa, koja inzistiranjem na odlukama o životima fetusa (i, analogno, samih žena) ostvaruju monopol nad ženskim tijelima. Ovdje se državnoopravno upravljanje tijelima žena može predstaviti analogijom iz grčke mitologije - gdje je konzervativna ideologija zburadi labud nad nagim tijelom Lede. Sjedinjene Američke Države, koje na globalnom Istoku slove kao utopija ljudskih prava, u lipnju su na Vrhovnom sudu oborile gotovo pedeset godina star zakon o pravu na pobačaj, i time onemogućile jedno od osnovnih ženskih prava. Davši republikanskim

¹ Udruženje za promovisanje kulture i mišljenja Sofia tradicionalno organizuje takmičenje u pisanju argumentativnih eseja iz filozofije, povodom Međunarodnog dana filozofije koji se obilježava trećeg četvrtka u novembru. Takmičenje se odvija uz podršku Ministarstva za prosvjetu i kulturu Republike Srpske. Takmičenje se odvija putem Konkursa za najbolji filozofski esej, na kojem mogu učestvovati srednjoškolci i studenti Bosne i Hercegovine, a prvo mjesto i novčanu nagradu od 300,00 konvertibilnih maraka za 2022. godinu osvojila je Zlata Veronika Bošnjak, maturantica IB programa Međunarodne mature Ujedinjenog koledža svijeta u Mostaru.

zastupnicima glas u pitanjima ženske slobode izbora, Vrhovni je sud tvrdio da je eliminiranje zakona o pobačaju samo prilagođavanje tradiciji Sjedinjenih Američkih Država, čiji su državopravni sustavi duboko ukorijenjeni u kršćanskoj tradiciji. Kršćanstvo pak ne dopušta pobačaj, kao ni cijeli niz reproduktivnih prava, oduzimajući tako ženama mukotrпно zarađen legitimitet. Ono se pak, ne stojeći kao neovisna monolitna građevina, nadovezuje na antičke koncepcije o ženi kao o devijaciji muškarca - kao o neuspjehom, degradiranom muškom stvorenju, nesposobnome za slobodno mišljenje. Ženski je glas sputan patrijarhalnim sustavima nadjačavanja gotovo od iskona; riječima spisateljice Mone Eltahawy, sustavi kontrole nad ženskim tijelima "najstariji su sustavi okupacije", čije se spone protežu do današnjice. Dodala bih: zadržavši se na ženskom tijelu stoljećima, učinile su se otpornima na bure vremena i očajne ženske pokušaje u istraganju iz istih.

Još jedan prostor za rasplamsavanje iluzije o autonomnoj ženskoj odluci tiče se zanimanja i odabira osobne budućnosti. Problematika se prostitucije i seksualnog rada često promatra kroz pretjerano optimističnu prizmu o ženskoj spolnoj emancipaciji, gdje je žena, oslobođena okova tjelesne čistoće, uspješno ostvarila pravo na uživanje u vlastitoj seksualnosti. Ta premisa, međutim, ne uzima u obzir socio-ekonomske uvjete brojnih ženskih života, kao i društveno-političke okolnosti pod kojima se žene odlučuju na instrumentaliziranje vlastitih tijela da bi došle do probitka. Obeshrabrene svodjenjem ženskog subjekta na tjelesnu prisutnost, a s druge strane svjesne sveopće nejednakosti na planu zapošljavanja, žene posljednji izlaz pronalaze u autoeksploataciji, ispunjavajući jedno od dvaju proročanstava o ženskoj sudbini, gdje je jedno ukorijenjeno u religioznoj apstinenciji "idealne žene", a drugo pak u nimfomaniji ljepotice-kurtizane. Valja podsjetiti da žene nisu u poziciji značajne ekonomske moći ni kao prostitutke - čak i ovdje ih zasjenjuje patrijarhalna prisutnost, jer su svodnici i podvođači oni koji zarađuju iz intimnih sastanaka.

Posljednji proplamsaji feminističkog pokreta paralelni su s pokretima emancipacije seksualnih manjina i svanućem novog, oslobađajućeg pogleda na seksualnost, što je žene učinilo svjesnima vlastitih tijela i jamčilo im [prividnu] vlast nad njima. Ovo je urodilo osvitom pornografskog žanra u prihvatljivijem svjetlu, koje je gotovo obećavalo uništavanje stigme seksualnosti sa ženskoga

tijela. Međutim, upravo su pornografski standardi, nalazeći se u hiperrealnom vakuumu odijeljenom od stvarnosne ženske putenosti, oni koji sudjeluju u stvaranju i umnažanju nemogućih standarda ženske intime. Žena se u pornografskom filmu nalazi u položaju lovine, izložene u svoj svojoj tjelesnoj ranjivosti pred gledateljem-patrijarhom, čiji je pogled često fiksiran ne na ženski užitak, nego na bol. Ta bol, više nego trenutna i tjelesna, proširuje se na osobni doživljaj vlastitog tijela na gotovo "općeženskoj" razini, gdje žena počinje prekrajati vlastito tijelo i tjelesne žudnje u odnosu na one sastavljene od piksela. Na taj se način stvarne žene podređuju fantazijama začetim pod patrijarhalnim suncem, gdje se muški djelokrug proširuje na same žene i ono što se čini njihovom vlastitom odlukom, a učinjeno je preko njihove volje.

Iako je ženska ljepota prikazana kao apsolutni pojam za koji postoje geometrijski okviri u konkretnoj stvarnosti, čini mi se da je kauzalni slijed između dviju pojava zamršen. Naime, suvremena politička stvarnost je ta koja prva oblikuje diskurs o proporcijama i idealnim obilježjima ženskog tijela, te koja podlaže svu njegovu svu živu puninu umjetnim principima matematičke analize. Ono što se imenuje ljepotom često se, kako je već navedeno, ozbiljno kosi s prirodnim stanjem ženskog tijela, nespuntanim preobrazbama koje nalaže fikcija. Pod svjetlucavim se velom izbora ženama nudi niz kozmetičkih pripravaka, sredstava za samouljepšavanje, savjeta za ophođenje u jelu, razgovoru, na poslu, u spolnom odnosu - tako da gotovo svaka sfera ženskog života ima odgovarajuće estetske kriterije, koje žena mora savladati poput glumačke skripte. Potencirajući mogućnost izbora u suvremenoj raspravi o ženskoj slobodi, zaboravljamo naglasiti da su alternative već ponuđene, a da svaka rezultira u nužnosti samopreobražavanja.

Konačno, pokušavši ispitati suvremeno žensko stanje iz nekoliko kutova, želim zaključiti ukazujući na opasnost razmatranja ženskog stanja kroz stajališta "objektivnih" povijesnih činjenica, koje feministički pokret promatraju kao jednostavnu jednadžbu, gdje protest eventualno rezultira pečatiranom društvenom promjenom. Promjene, osobito u području ženskog izbora, nisu nepromjenjive i trajne - jer njihov životni vijek ovisi o društveno-političkim dinamikama, koje se rijetko usude progovoriti u ime feminizma. S pozicije ženskog aktera, koji se nalazi na razmeđu vlastite povijesne borbe i pacificirajućeg dijapa-

zona “izbora”, pojavljuje se pretpostavka da izbor ipak ima ulogu u subjektivnom osjećaju slobode. Međutim, imati izbor još uvijek ne znači posjedovati najširi zamah ljudske kreativne individualnosti. Ženski izbor još je uvelike sveden na samoosušivanje na jednu od mnogobrojnih alternativa ponuđenih patrijarhalnim ustrojstvom, koji

uramljuje ženski subjekt u svoje izmaštane, povijesno određene definicije. Mislim da, dok god suvremena žena ne bude svjesna paradoksa vlastitog izbora i ne mogne proširiti svoj djelokrug na biranje iz vlastitih, a ne predodređenih alternativa, bit će obilježena stijegom svoje povijesne podređenosti.